

חוקרי התעסוקה החרדית בזווית ראייה חיצונית ומחודשת:

עבודה

וחברה

יהודה רוטט

קורסים מקצועיים מותאמים לציבור החרדי. התחילו לדרת לפרטים ולהרכיב תמונת מצב אמיתית יותר, ואכן ההצלחה הגדולה כבר כאן. שיעור התעסוקה החרדית רק הולך וגדל משנה לשנה.

מה ההתרגשות הגדולה מהאפליה המתקנת בשירות הציבורי? בסך הכול מדובר על 150 משרות בשנה. "זו החלטה חשובה מאוד", סבור ד"ר מלאך. "נכון שהאפליה המתקנת תביא למגזר החרדי כ-150 משרות בלבד בנציבות שירות המדינה מדי שנה, וזה באמת לא כל כך הרבה, אולם צריך לשים לב גם למשמעות ההחלטה וגם להשלכות החיוביות שלה על כלל המשק."

"ראשית, מדובר בפעם הראשונה שממשלה מקבלת החלטה לשילוב חרדים בנציבות, ועוד ידרו עד לפרטים הכי קטנים, מה שמבטיח יישום מוצלח של התכנית. מדובר על מגוון כלים בהם תשתמש הממשלה כדי להפעיל בהצלחה את גיוס מכסת המשרות הנדרשת מדי שנה."

"שנית, בהחלט מדובר על יעד חדש שהממשלה סימנה בעניין היחסים שבין החרדים למדינה. הממשלה רוצה חרדים במשרדים, שיהיו מעורבים, שייטיעו בקבלת ההחלטות ובגיבוש תכניות שתתאמנה לצרכי המגזר ההולך וגדל."

"אם ניקח את מנדלבליט כמשל, הרי ברור שההשתייכות המגזרית שלו סייעה רבות לממשלה ולעומד בראשה, הן בהבנת צרכי המגזר החרדי ואף בתקשורת נאותה למול החרדים והרבנים. כעת מדברים על חיים זיכרמן. אם הוא אכן יזכה בתפקיד מזכיר הממשלה הבא, אין ספק כי הרבר יוסיף לשיפור ההבנה הממשלתית בצרכי המגזר."

"בנוסף לזאת, יש כאן הכרה וסמנטיקה חשובה שתשפיע הרבה מעבר לאותן 150 משרות. בהחלטה זו, משרדת הממשלה קו חדש למשק הישראלי כולו. הממשלה צריכה להוביל את מגמת ההשתלבות שבעקבותיה ילכו מעסיקים רבים מהסקטור העסקי."

עד שהמדינה תצליח להחזיר את הקו, המעסיק החילוני הממוצע עדיין חושש מהעובד החרדי. האם יש ממש בחששות?

"המחקרים מוכיחים כי מרבית המעסיקים בשוק הישראלי חוששים להעסיק חרדים, מחשש שיאלצו להכניס שינויים בבית העסק על מנת לאפשר לעובד החרדי לשמור על תרבותו הייחודית, כגון שמירה על כשרות, או הפרדה פיזית בין גברים לנשים, אולם, בסקר שערך אסף מלחי, רכז תחום מחקר חרדים במשרד הכלכלה, עלה כי 16% מכלל המעסיקים השיבו כי מועסקים אצלם חרדים, והם הגיבו בחיוב על ההעסקה הזו. מתברר שהחשש מפני הצורך בשינויים בבית העסק איננו כפי שנדמה, ומרבית החרדים משתלבים היטב במקום העבודה החדש."

"למעשה, החשש קיים אצל שני הצדדים, ושניהם

ד"ר גלעד מלאך משמש ראש תכנית חרדים במכון הישראלי לדמוקרטיה, וחתום יחד עם חיים זיכרמן (מועמד חרדי אופציונאלי למוכיר הממשלה) על תכנית האב החדשה לתעסוקת חרדים, ששמה: 'מכניסה לתעסוקה לתעסוקה ודרכי מכניסה'. רבות מן התיאוריות, כמו גם ההמלצות ודרכי היישום, שהציעו מחברי המסמך בן 114 העמודים, אומצו על ידי משרדי הממשלה, וכיום, התכניות המדינתיות לשילוב חרדים בתעסוקה מותאמות ומכוונות למטרות שהציבו מחברי התכנית."

אצל איזו ממשלה התחילה המעטפת המדינתית והתומכת לתעסוקת חרדים?

"למען הריוק", אומר מלאך, "המשימה הלאומית הזו אולי הוגדרה ככזו על ידי הפוליטיקאים, אולם האידאה עצמה יצאה רווקא מכיוונם של הפקידים, שאינם נגועים פוליטית לכאן או לשם. אלה יושבים במשרדי הממשלה השונים, רואים רק את המספרים ורוצים להגדיל את אחוז העובדים. בעיניהם המקצועיות, חשוב שהיה שיעור גבוה של מועסקים חרדים, כי זה משפיע באופן ישיר על הצמיחה במשק. לכן, הנושא של תעסוקת חרדים נתפס בעיניהם כבעל חשיבות לאומית."

האם תוכל להניח אצבע על העיתוי בו נפל האסימון במשרדי הממשלה?

"בערך בתחילת שנות ה-2000, התחילו משרדי הממשלה להבין שעניין התעסוקה החרדית לא יפתר באמצעות צעדים נגטיביים כשליחת קצבאות ילדים וכדומה, אלא מתאימים אולי לטרנד הז'ננג וגמרונו, אבל אם רוצים פתרון אמיתי, חייבים לקחת בחשבון את הבנת המגזר על בוריו ועומקו, התכניות והפתרונות צריכים להיות ארוכי טווח, לכולל צעדים פוזיטיביים שיעודדו תעסוקה בציבור החרדי וחשוב מכל, שיתאמו את אופי המגזר."

מה הביא לשינוי התפיסה?

"הגידול באוכלוסייה החרדית. שנים רבות דיברו על כך שהציבור החרדי הולך וגדל, ושמוכרחים לדאוג לתעסוקה שלהם למען חוסנה הכלכלי והחברתי של המדינה. רק שלא פרטו את זה לכסף קטן ומעשי. דיברו באיומים ובקיצוצים. רק בשנות 2000, ובעיקר אחרי הקיצוץ הגדול בשנת 2003, הבינו רבים וטובים שזה לא יעשה את העבודה, תרתי משמע. אז החלה לחלחל ההבנה, שאם המדינה רוצה שהציבור החרדי יגביר את חלקו בהשתלבות בשוק העבודה, מוכרחים לתת לו כלים מתאימים, שיהיה לו במה ואיך לעבור."

"מאו עובדים רק על תכניות שלמות ומקיפות. הוקמו מרכזי ההכוון התעסוקתי כמו מפת"ח ודומיו, ונפתחו

ד"ר ראובן גל וד"ר גלעד מלאך, החוקרים מזה שנים את שילוב החרדים בסקטור הציבורי והעסקי, משרטטים את תמונת המצב העדכנית בתעסוקה החרדית. אל השיחה מצטרף אסף מלחי, רכז תחום מחקר חרדים, שמנסה גם הוא לחזות את עתיד התעסוקה

כתבה שנייה בסדרה

ד"ר גלעד מלאך:
"שנים רבות דיברו
על כך שהציבור
החרדי הולך וגדל, רק
עכשיו החלה לחלחל
ההבנה, שאם רוצים
את הציבור החרדי
בשוק העבודה,
מוכרחים לתת לו
כלים מתאימים"

פעולה הדוק עם המרכזים הממשלתיים, שם הם מקבלים את כל הסיוע, כי בסופו של דבר לכולנו יש מטרה אחת – לקדם פתרון תעסוקתי אמיתי לבני המגזר."

האם בסופו של תהליך הם יתפסו את המושבות?

"אני תמיד שואל את עצמי, עד מתי תידרש ההתערבות הממשלתית בקידום התעסוקה. הרי ככל שזה יגבר וילך, וזה גובר, שיטת 'חבר מביא חבר' תיצר מעצמה כמויות אדירות של מקומות עבודה. אני מניח שבטווח הבינוני והארוך, החרדים פחות יצטרכו את כל ההכוונים הממשלתיים, ואפילו את המימון והסבסוד שמועברים למעסיקים. מלאי המשרות יציף את השוק, וכל מי שירצה לעבוד, ידע לעשות זאת בכוחות עצמו.

"להכרה החרדית יש הון אנושי וחברתי אדיר. אין את זה לאף מגזר אחר. הלכידות הפנימית, הקשרים החברתיים ההדוקים והסולידריות היפה – מעבירים מידע מפה לאוזן יותר מהר ממה שזה רץ בתקשורת הממוחשבת. החרדים ידעו לנצל את התכונות החיוביות הללו, ואני מקווה שכשנדרב בעוד 5 או 10 שנים, כבר פחות נצטרך את מרכזי ההכוון הללו, כי פשוט לא יצטרכו אותם. זה יהיה טבעי ופשוט."

הקולר בצוואר המאכערים

ד"ר ראובן גל הוא חוקר בכיר בטכניון בחיפה. מזה שנים רבות הוא מנהל את המחקרים בעניין החברה החרדית בכלל, ושילוב חרדים בתעסוקה בפרט. המלצות מחקריו בעניין התעסוקה החרדית, התקבלו ואומצו על ידי ממשלות ישראל, וגם את האפליה המתקנת וההיסטורית, מנכס גל למאמציו ופעילותו. הדרישה לתעודות ולתארים, עשויה להכשיל את החלטת הממשלה לשילוב חרדים

או לנשים העובדות במשרה מלאה, לבחון את שדרוג תכנית הקידום במרכזים, להכשיר מומחי קידום, ולבחון אפשרות למענק מיוחד להפניה ללימודי מקצועות של תעסוקה איכותית ועוד. "הפתרון השלישי שהמלצנו עליו הוא, קידום של אמנת מעסיקים לשילוב האוכלוסייה החרדית במשק, שתחתם על ידי נשיא המדינה, שר הכלכלה, ראשי המשק, ראשי ההסתדרות וארגוני המעסיקים. האמנה תעביר את המסר שמדובר באינטרס לאומי ולא פנים-חרדי, והיא לא תהיה רק על הנייר. החתימה על האמנה תלווה בתכנית המשך לקידום של שילוב חרדים. מעסיק שחותם עליה מביע נכונות לפיקוח על היישום של האמנה הזו בשטח. "עברנו בעניין זה רבות מול שר הכלכלה לשעבר, אריה דרעי, אבל כעת הוא עזב לטובת הפנים ואנחנו מתכים לשר החדש שיבוא וימשיך לקדם את היוזמה. אגב, ראובן ריבלין, נשיא המדינה, תומך נלהב של האמנה הזו ופועל רבות לקידומה."

להתמקד במגזר העסקי

אסף מלחי, רכז תחום מחקר חרדים במינהל המחקר של משרד הכלכלה, אף הוא בין השוקדים על קידום תכניות התעסוקה, והוא מציג את זווית הראייה הממשלתית. "לדעתי", אומר מלחי, "האפליה המתקנת בשירות הציבורי היא ענין ייצוגי ופוליטי יותר ממעשי. צריך לדעת שהשירות הציבורי הולך ומצטמצם. המגמה השלטת כיום היא להוציא כמה שיותר משרות ושירותים למגזר העסקי או השלישי. לעומת זאת, במגזר העסקי הפרטי, רואים תנועה גוברת והולכת של מעסיקים חילוניים שמכניסים חרדים אצלם בעסק. ב'88' השנים האחרונות, אנו מזהים השתלבות חזקה מאוד במגזר העסקי. המעסיקים הבינו כי החסמים לא נוראים כל כך, ואפשר בהחלט לשלב חרדים בעסק ולהיות מרוצים."

באיזה מגזר עסקי התחילה ההשתלבות?
 "חברות שמעסיקות ציבור עובדים גדול ומגוון, היו הראשונות בשילוב חרדים בתעסוקה. שם גם עשו צעדים רבים בשביל לרפד את כניסתו של העובד החרדי. ארגנו קבוצות שיעברו יחד, הפרדה, הכשרות מותאמות ועוד. כמובן שהרוב יושב על המימון והסבסוד של משרד הכלכלה, בלעדיו החברות לא היו מסוגלות לבצע את כל התהליכים המשמעותיים הללו.

"התרומה החשובה שלהם לכל הפרויקט של שילוב חרדים בתעסוקה מתבטא בעיקר במקפצה שהם העניקו. החברות הללו הרגילו את החרדים מחד ואת המעסיקים מאידך, שזה אפשרי ואפילו מוצלח. חרדי שעבר שם, יכול לקלות יתירה לקפוץ הלאה למגזר הפרטי, למצוא עבודה מול מעסיק ישיר וליהנות ממשכורת גבוהה."

איך רואה משרד הכלכלה את מרכזי ההכוון הקהילתיים שצצים בזה אחר זה?
 "משרד הכלכלה מפעיל במגזר החרדי למעלה מעשרה מרכזי הכוון ממשלתיים, שמאוישים כולם בצוות חרדי מבפנים. בכל זאת, לקהילות החסדיות בעיקר, יש מה לומר בפנים. האמון של בני הקהילה בארגון פנימי הוא גבוה ומניב תוצאות. יש להם שיתוף

למשל, מנהלי סמינרים פועלים לגיוון תחומי הלימוד לצורך פרנסה מכובדת לבוגרותיהם, ופוליטיקאים חרדים החלו לדבר על כניסת חרדים לכל תחומי התעסוקה במשק. "גישה זו אף קיבלה ביטוי בהסכם הקואליציוני שעליו חתמו סיעות יהדות התורה ו'ס' בשנת 2015. ההסכם מורה על הקמת מטה לקידום תעסוקת חרדים במשרד הכלכלה שיפעל לקידום תעסוקה מלאה ואיכותית למגזר החרדי.

"יוזמת פוליטיקאים חרדים להעדרה מתקנת בקבלה לשירות הציבורי, המופיעה אף היא בהסכם הקואליציוני, נובעת גם היא מהבנת הצורך בשינויים בתחומי התעסוקה בקהילה החרדית. גורמים אלו, מחזקים את האפשרות לקידום תעסוקה איכותית, לא רק כיוזמה ממשלתית, אלא גם כהיענות לצורך ולשאיפה. כל זה טוב לסקטור הציבורי. כיצד תוכל הממשלה להשפיע על גובה השכר שיקבל החרדי העובד בסקטור העסקי?

"בריוק לשם כך נבנתה תכנית האב הזו. המלצנו לממשלה שלשה רבדים מרכזיים. ראשית, משרד הכלכלה הרי נותן למעסיק מימון ב'30 החודשים הראשונים להעסקת העובד החרדי. מעסיקים חילוניים רבים ניגשים ומציעים את עצמם למשרד הכלכלה, אולם לא תמיד הם גם משלמים את השכר ההוגן. כך הם מרוויחים פעמיים. גם מקבלים מימון וגם משלמים פחות. ההמלצה שלנו מדרבת על הנהגת שיטת ניקוד חדשה, כך שמי שישלם יותר – יקבל יותר, מה שיביא את המעסיקים החילוניים להעלות את השכר לחרדי העובד אצלם.

"הפתרון השני נעוץ במודל התמריצים של מרכזי ההכוון. יש לתמרץ תעסוקה איכותית באמצעות מענק התמדה לעובדים בשכר גבוה,

ד"ר ראובן גל:
"לא ירחק היום
ויהיה לנו חרדי,
חסיד או ליטאי או
ספרדי, שישמש
כמנכ"ל משרד
מתשלתי, וכולם
יראו שלא יקרה
כלום. הציבור
הישראלי יתרגל
ויראה שזה לא
נושך"

מדמינים אותו מפחיד הרבה יותר מכפי שהוא באמת. גם חרדי שבא לעבוד אצל מעסיק חילוני, חושש ותוהה. הוא לא יודע איך יקבלו אותו, איך יסתדר עם הקודים השונים בחברה הזרה לו, אולם מהר מאוד כולם לומדים להסתדר."

בכמה מילים, מה הבשורה בתכנית האב החדשה שלכם?

"אנחנו קראנו לזה: 'מפניסה לתעסוקה לתעסוקה מכניסה'. אנו רוצים לשים רגש חדש וחוק על המשימה הבאה והאמתית של פתרון בעיית התעסוקה החרדית. שים לב, שזה למעלה מעשור מדברים הרבה, ועושים לא פחות, למען קידום התעסוקה במגזר. אולם, מרוב עשייה ומלל סכיב שיעור התעסוקה והנתונים, שכחו נקודה יסודית ומשמעותית. בין סבך היעדים והמספרים היפים על הגידול באחוז החרדים העובדים, נעלם הנתון הפשוט ששמו: רמת השכר. פשוט כך."

שיטת ניקוד חדשה

"אספנו מידע רב", מוסיף ד"ר גלעד מלאך, "חקרנו וניתחנו ומצאנו, שחרדים רבים, שכבר עשו את התהליך והשתלבו במעגל העבודה, מועסקים בשכר מינימום, מה שמכשיל את המשימה הלאומית לרווחה כלכלית במגזר החרדי. אנחנו המלצנו למשרדי הממשלה להתחיל לכוון את התכניות הרבות והיפות, שיהיו בנויות כך שימריצו ויניעו את המעסיקים לשלם לעובד החרדי שכר גבוה והוגן. המשימה בעיניי היא, שבסופו של תהליך, מקווה שיהיה קצר, שכר של העובד החרדי הממוצע יהיה שווה ערך לחילוני עמיתו למקצוע."

משרדי הממשלה מקבלים את התוכנית הזו?
 "בוודאי. אלי גרונר, מנכ"ל משרד ראש הממשלה, תמך מיידית. מיכל צוק, סמנכ"לית משרד הכלכלה, הייתה שותפה בגיבוש המסמך וקיבלה את ההמלצות שלו. גם בקרב הציבור החרדי הבעיה מורגשת היטב. כיום, חרדים רבים יודעים להגדיר, שהם מחפשים מקצוע שניתן להשתכר בו כהוגן, מקום עבודה שניתן יהיה להתקדם בו לשכר מבטיח. זה אומר שעברנו את השלב הראשוני של ההתאמה. יש מספיק מרכזי הכוון חרדים, מכונים ללימודים ולהכשרה מקצועית, הנושא כבר לא זה, והנה כבר חושבים הלאה. חרדים רבים מבינים שלא די להשתלב בשוק העבודה, אלא צריך לחתור למקום עם פוטנציאל לשכר גבוה."

האם הדבר נחשב לשינוי גם מבחינת המגזר החרדי?

"במשך שנים רבות, תורגמה התפיסה החרדית הקלאסית, הרואה בעבודה כורח ולא פוטנציאל לקריירה או להגשמה עצמית, לזלזול בכל הקשור להכשרה ולהכנסה עתידית. אולם היום, מלבד ההכרה הפנים-חרדית בצורך הגובר בכניסת חרדים לתעסוקה, אפשר להצביע על גורמים במגזר זה המדגישים את הצורך בהכשרה מקצועית כשלב מקדים בדרך לתעסוקה שהכנסתה גבוהה.

"קבוצות חרדיות של יזמים צעירים פועלות היום בגלוי לקידום תעסוקה איכותית לחרדים. הבולטות שבהן הן 'תמך', 'קמאטק' ועוד. אולם, גם גורמים אחרים, שבמשך שנים התנגדו לגיוון תחומי התעסוקה, נוקטים היום בגישה שונה. כך

בשירות הציבורי.

"ראשית, ישנן משרות רבות שאינן דורשות תואר, אולם ישנן רבות שכן, ואני סובר שדי בצדק. נציבות שירות המדינה רוצה לשמור על רמה מסויימת ומכובדת בסקטור הציבורי. בנוסף, צריך לזכור, שיש כמויות גדולות של משתלמים חרדים שכן יכולים להציג תעודה ולהתקבל. לדעתי, לא ירחק היום ויהיה לנו חרדי, חסיד או ליטאי או ספרדי, שישמש כמנכ"ל משרד ממשלתי, וכולם יראו שלא יקרה כלום. הציבור הישראלי יתרגל ויראה שזה לא נושך. החרדים מסוגלים להשתלב בשוק העבודה."

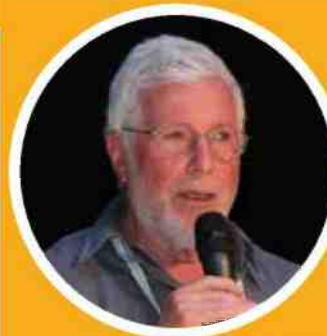
מניין נובעים פערי השכר בין עובדים חילוניים לחרדים?

"שמעתי את ה"כ אורי מקלב מדבר על חברות כח אדם שכל הקמתן נעשתה כדי לנצל את העובדות החרדיות ולהתעשר על גבן. זו דמגוגיה. אני לא מכיר חברה אחת כזו. ככלל, הצעקה על פערי השכר ועל הניצול אינן לה מקום עובדתי כמעט. הנתונים שהוצגו בחוברת המחקר שלי בעניין פערי השכר בין עובדים חרדים לחילונים, מתבססים על ממוצע וסטטיסטיקה, וזה לא אומר כלום על הפערים שאנו מדברים עליהם. צריך לזכור, שלחרדים העובדים עדיין אין ותק ולרובם גם לא תואר. שני הנתונים הללו משליכים על שיעור השכר. חד משמעי, זה לא עניין של ניצול."

זה נכון רק לגבי עובדים של החברה. מה תאמר על חברות כח אדם?

"את השאלה הזו צריך להפנות ל'מאכערים' החרדים. התופעה הזו מצויה אכן בחברות כח אדם, ואולי לזה התכוון מקלב בשאלתו. פערי השכר בולטים בעיקר במרכזי השירות המוכרים מכמה ערים חרדיות שאינן רוצה להזכיר את שמן, שם מדובר בחברות כח אדם שלהן הנהלה חרדית. העומדים בראש החברות הללו עושים את עושרם על גוון השפוף של העובדות החרדיות המסורות, שבסך הכל רוצות להרוויח את פת לחמן. בכל זאת, גם שם זה לא תמיד קשור לניצול. חברות כח אדם רבות מצהירות לעובד במפורש שהשכר הוא כך וכך, ולא מחביאים את זה מתחת לשולחן, אלא שהעובדת החרדית נאלצת להסכים, מאחר ולא תמיד יש לה משהו אחר."

"בנוסף, צריך לדעת, שגם במפעלים שמעסיקים עובדים באמצעות חברות כח האדם, מתבצע תהליך מבוך של קליטת עובדות מצטיינות מחברות כח האדם אל מצבת עובדי המפעל. נכון שחברות הייטק רבות אינן זקוקות לכל העובדות על בסיס קבוע, ושווה להן להעסיק חברות כח אדם, אולם בהמשך, המצטיינות הולכות ונקלטות במצבת הקבועה."

אסף מלחי:
"לחברה החרדית יש הון אנושי וחברתי אדיר. הלכידות הפנימית, הקשרים החברתיים הדוקים והסולידריות היפה - מעבירים מידע מפה לאוזן יותר מהר ממה שזה רץ בתקשורת"

לדוגמה, מתוך 120 נשים ב'אינטל' ירושלים למשל, ישנן כמדומני כ-20 עובדות שכבר נקלטו כעובדות המפעל, והן מקבלות משכורת זהה לשאר העובדות."

מה האינטרס של המדינה בשילוב החרדים?
"זו שאלה רטורית כמעט. כבר היום מהווים החרדים 10% מאוכלוסיית ישראל. בכיתות א' מדובר על 30%. מה שאומר שכל 15 שנים, החברה החרדית מכפילה את עצמה. לפי תרחיש זה, בשנת 2059 יהיו החרדים כ-40% מהציבור בישראל. מדינת ישראל לא יכולה להרשות לעצמה שציבור ענק לא ישולב בשוק, לא ישפיע על התהליכים שקורים. זה מסוכן לתל"ג, לצמיחה במשק ואפילו יותר מכך."

"ישנם קיצוניים שאומרים שזו תהיה סופה של ישראל כמדינה דמוקרטית מערבית ויצרנית. אני לא סבור כך. נראה לי שלכל הצדדים יש רצון כן, שקיימת הידברות אמיתית, וכל עוד המדינה לא עושה את השטות של לפיר, כל עוד היא לא כופה על החרדים תהליכים משלה, התהליכים בחברה החרדית יעשו את

שלהם ויביאו מעצמם לשינויים רבים ולגמישות בדרישות."

הסקטור הפרטי מעכל נכון את שילוב החרדים בשוק?

"מעסיקים חילונים רבים ניסו את העסקה הזו, וגילו שזה ממש לא נורא כמו שעושים מזה. זה לא סיפור גדול לסדר בית כנסת, אוכל כשר, ואפילו הפרדה מסויימת בחדר אוכל. גם ההנהגה החרדית הפוליטית מעכלת את את הרעיון. כיום, במפגשים סגורים, הם אומרים דברים שבעבר לא העזו אפילו לחשוב עליהם."

ומה בדבר השמירה הרוחנית?
"אני חוקר, ואני עובד רק עם נתונים. לגבי הסקטור העסקי, אני לא חושב שישנן בעיות רוחניות. המעסיקים יודעים לכבד את הצרכים החרדיים, ומי שלא מסכימים, הם אלה שלא יודעים ולא מכירים את אורח החיים החרדי, ולכן יש להם חשש, כמו כל אחד שחושש מהשונה והלא מוכר. לאחר שיכירו וידעו, גם איתם לא תהיה כל בעיה."

מדינה בתוך מדינה

לשם סגירת המעגל, שבנו אל יו"ר קמ"ח, מוטי פלדשטיין, לשמוע את דעתו על מגמת הפתיחות שר"ד גל טוען לקיומה במגזר החרדי, מגמה שלדעתו תוביל את החרדים לשוק התעסוקה עם דרישות פחות נוקשות.

"מה שר"ד גל אומר, אני אומר הפוך", אומר פלדשטיין. "הוא חילוני וחוקר חרדים, אבל אני חרדי וחי בפנים. הוא מדבר על פתיחות חרדית שתלך ותגבר, אבל אני אומר לך שהוא טועה בתחזיות ושוגה במחקרים. לממשלה ולעוד כמה חילונים שעוסקים בתחום, ישנה תקווה גנוזה בלב, מין משאלה כמוסה שהנה אוטונומי החרדים ישתנו, יגמישו חומרות, יותרו על כל מיני הלכות ותבניות, והיינו סוף סוף לעם אחד."

"זה לא יקרה, אין לזה סיכוי, ובוודאי שלא נכון ולא יהודי לומר כך. הסיסמה של קמ"ח שונה לחלוטין. אני לא מוכן להתפשר על כלום. לא על מנהג ובוודאי שלא על חומרה והלכה. יחד עם זאת, אין שום סתירה למקצוענות ברמה הגבוהה ביותר שנעניק למי שרוצה להתמקצע. אבל פשרות ושילובים חברתיים עם החילונים הינם פסולים לחלוטין. מקומם לא יכירם אצלנו."

הוא מדבר על חרדים שעושים את הדרך הזו.

"כנראה שהוא טועה בהגדרה. החוקרים מגדירים חרדי לפי 'הגדרה עצמית'. מי שמגדיר עצמו חרדי נכנס תחת המטריה ההולכת ומתרחבת של המגזר. אבל כולנו יודעים, שלא כל מי שמגדיר עצמו כ'חרדי' אכן זכאי

לתואר הזה. לכן זו לא הוכחה שישנו תהליך של פתיחות וגמישות. וכדאי שהם לא ישלו את עצמם ושיידעו שאין לזה סיכוי. הציבור החרדי קנאי לדרך, נאמן לדתו, ולא ילך אחר אלה שקוראים לעצמם 'חרדים'. חבל שהממשלה מקבלת את הממלצות הללו, כי הן מוטעות מיסודן ולא יקדמו את המטרה המרכזית לשמה העבירה הממשלה את ההחלטה."

"הוא מדבר על 20 עובדות שנקלטו במפעל כזה או אחר. יתכן שכן, אבל מה עם כל אותן שלא נקלטו? בהחלט יש ניצול בחברות כוח האדם, ותאמין למקלב שהוא יודע מה הוא שח. גם התארים זה קשקוש אחד גדול, והלוואי היו מכניסים כמה חרדים לנציבות שירות המדינה. הם יכולים להשפיע שימחקו פה ושם את הצורך בתארים. בשביל מה צריך אותם במכרזים ובמשרות שאין בינם ולתואר מאומה? מוטב שיעשה מאמץ להביא להכרה בלימודי גמרא כתואר, בדיוק כמו שמכירים במדעי הרוח והחברה, למרות שזה לא ממש מקדם את האיש בעבודתו בשירות הציבורי. הבעיה היא שהם אמנם רוצים שנכיר בהם ושנשתלב, אבל הם לא ממהרים להכיר בנו."

במידה והשילוב לא ימשך לטפס, מה יעלה בעתידו של השוק החרדי?

"תהיה כאן מדינה בתוך מדינה. כבר היום, בני המגזר החרדי על מערכת כלכלית פנימית וסגורה, שלמדינה אין בה דריסת רגל של הנאה. יש לנו מעין אוטונומיה פרטית שלא תורמת לתל"ג כמעט כלום. זה לא טוב, כי בעקבות כך אנו מוצגים כפרזיטים וצריכים להתחנן לקבל תקציבים שהיו אמורים להגיע אלינו בזכות ולא בחסד."

"אבל זה עוד יהיה הרבה יותר. כבר היום ישנן סוכנויות דואר חרדיות רשמיות, ודואר ישראל משלם את המחיר בקריסה המתמשכת שלו. החרדים לא מחכים להצלחת תהליכי השילוב. רבים מאור מהצעירים החרדיים פותחים חברות פנימיות ומתפרנסים יפה, תוך שהם נוגסים משמעותית בחברות הכלליות. הנה, סלקום לא רצתה להוציא סלולארי מוגן, נתיב קלטה את הגל, טיפסה עליו בזמן, והיום יש לה למעלה מ-5,000 מנויים חרדיים. והיזמים החרדים לא יעצרו כאן."

"חלום הבלהות של החילונים הוא, שבסופו של יום ותהליך, יהיו כאן שתי מדינות לעם אחד. מדינה חרדית משגשגת, לאור הגידול הטבעי המובטח, ומדינה חילונית בשקיעה מתמשכת, לאור נתוני הדמוגרפיה הקודרים. על זה הם נלחמים, ואנחנו צריכים להיות חזקים. להיענות לשילוב, אולם רק אם יתקבלו כל דרישותינו הרוחניות והתרבותיות."